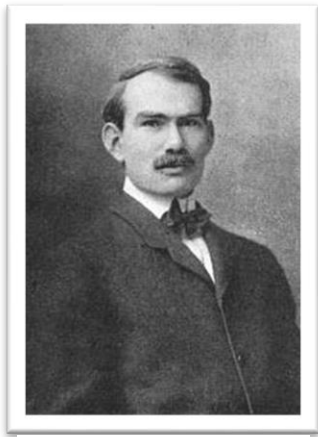

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Χριστούγεννα 1906, ο Reginald Fessenden (1866–1932) πραγματοποιεί την πρώτη ραδιοφωνική εκπομπή από το Brand Rock της Μασαχουσέτης. Ακροατήριό του ναύτες των πλοίων που βρίσκονται στην περιοχή. Εκπέμπει ευχές, μουσική και ομιλία του.¹ Ένα χρόνο μετά ο Lee de Forest (1873–1961)

Εικόνα 1 Lee de Forest

βελτιώνει την ραδιοφωνική μετάδοση με την χρήση της ραδιοφωνικής λυχνίας. Αυτοί θεωρούνται οι ιδρυτές του ραδιοφώνου ως μέσου μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) και ψυχαγωγίας².

Τα έτη 1920 – 1940 χαρακτηρίστηκαν ως «χρυσή εποχή του ραδιοφώνου». Λογοτεχνικά και θεατρικά έργα μεταδίδονταν, ενώ η κάλυψη των γεγονότων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το καθιέρωσε ως αξιόπιστο ενημερωτικό μέσο. Η εφεύρεση των FM το κατέστησε κυρίαρχο ΜΜΕ³. Στην εργασία θα αναφερθούμε στον ρόλο που έπαιξε κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου

Πολέμου στην Ελλάδα και τον Κόσμο.

Η συμβολή του ραδιοφώνου στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Στην έναρξη του πολέμου το ραδιόφωνο θεωρούνταν από τον μέσο άνθρωπο ως σημαντικό όπλο προπαγάνδας. Σε αυτό είχαν συντελέσει διάφορα δημοσιεύματα⁴. Οι Γερμανοί με τον Paul Joseph Goebbels (1897–1945) αντιλαμβάνονται αμέσως τον ρόλο του στη προπαγάνδα και το χρησιμοποιούν πριν ξεκινήσει ο πόλεμος. Στην προσαρτηση της Αυστρίας έγινε πρώτη

¹ «Σύντομη ιστορία του ραδιοφώνου» στο <http://www.radiofono.gr/history.htm> : 10/4/2020.

² Μπαντιμαρούδης Φ. (2006), *Σύντομη ιστορία της επικοινωνίας. Μέσα και πολιτισμός*, Επίκεντρο, σ. 52-53
³ ο. π. σ. 56-57

⁴ Μερικά από αυτά το βιβλίο του Tchakhotine *ο βιασμός του πλήθους από την πολιτική προπαγάνδα*, του G Le Bon *η ψυχολογία του πλήθους*, και του C Malaparte *Τεχνική του πραξικοπήματος*. Βλ. Jeanneney J-N, (2010), *Η ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας*, Παπαδήμα, σ. 223-224

Εικόνα 2 Joseph Goebbels

φορά εκπομπή παρασίτων για πολιτικούς λόγους και ραδιοφωνική διαμάχη⁵. Στις κατακτημένες χώρες η Γερμανία χρησιμοποιεί τις τοπικές εγκαταστάσεις στην μετάδοση πολιτικών μηνυμάτων, μέσω προγραμμάτων ποικίλου περιεχομένου⁶, όπως αυτή του «Λόρδου Haw-Haw»⁷. Η ραδιοφωνική προπαγάνδα στρέφεται και προς το εσωτερικό της Γερμανίας. Προσφέροντας φτηνά ραδιόφωνα, που λάμβαναν μόνο γερμανικούς σταθμούς, εξαφανίζουν κάθε διάθεση για αντίσταση⁸. Ανάλογη είναι και η συμπεριφορά της Ιταλίας⁹.

Η ΕΣΣΔ αντιμετώπισε αμήχανα το ραδιόφωνο στην αρχή της γερμανικής εισβολής υποχρεώνοντας τους κατοίκους να παραδώσουν τους δέκτες τους. Στην συνέχεια η σοβιετική πολιτική αλλάζει. Το χρησιμοποιεί πρωτοποριακά με δύο τρόπους. Μέσω μεγαφώνων εκπέμπει μηνύματα όταν επιτίθεται ο αντίπαλος. Ταυτόχρονα ανησυχεί τις γερμανικές οικογένειες ανακοινώνοντας τα ονόματα των γερμανών αιχμαλώτων.¹⁰

Το BBC αρχικά υποστηρίζει την αγγλική πολιτική εφαρμόζοντας την «πολιτική του κατευνασμού». Μετά την επίθεση της 10^{ης} Μαΐου 1940 αρχίζει τις προπαγανδιστικές εκπομπές προς το εξωτερικό, σε πολλές γλώσσες, φιλοξενώντας εξόριστους στα μικρόφωνα του. Παρουσιάζοντας τα αληθινά γεγονότα, ακόμη και αν αυτά είναι δυσάρεστα, αποκτά αξιοπιστία και ακροαματικότητα¹¹.

Οι ΗΠΑ μέχρι και τη επίθεση στο Pearl Harbor δεν είχαν εκπομπές παγκοσμίου εμβέλειας. Μετά όμως την επίθεση δημιουργείται το Γραφείο Πληροφοριών Πολέμου. Ακούγοντας τι μεταδίδουν οι αντίπαλοι, απαντά αντιμετωπίζοντας την προπαγάνδα του Άξονα. Δεν αποκτούν σημαντική επιρροή στην Ευρώπη

⁵ Jeanneney J-N, (2010), Η ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας, Παπαδήμα, σ. 225-226.

⁶ ο. π. σ. 229-230

⁷ Ψευδώνυμο του αμερικάνου γεννημένου στην Μ. Βρετανία παρουσιαστή William Joyce

⁸ ο. π. σ. 228

⁹ ο. π. σ. 230

¹⁰ ο. π. σ. 230-231

¹¹ ο. π. σ. 231-233

μέχρι και την απόβαση στην Νορμανδία, σε αντίθεση με την περιοχή του Ειρηνικού.¹²

Στην Γαλλία το ραδιόφωνο υπήρξε πεδίο ιδεολογικών συγκρούσεων. Αναπτύσσει δυνατές σχέσεις με τους ακροατές του, λόγω της ανυποληψίας των εφημερίδων. Με την κατοχή το χρησιμοποιούν οι Γερμανοί και το καθεστώς του Βισύ για προπαγάνδα¹³. Το BBC και το ελβετικό ραδιόφωνο αποκτούν μεγάλη ακροατικότητα κατά τον πόλεμο¹⁴ σε όλη την χώρα. Από το BBC στέλνουν τα μηνύματά τους στους Γάλλους ο Winston Churchill (1874 – 1965) και ο Charles Gaulle (1890 – 1970).¹⁵ Σταδιακά γίνεται όπλο δράσης της αντίστασης, συμβάλλοντας στην ελευθερία της Γαλλίας¹⁶.

Το ελληνικό ραδιόφωνο στο πόλεμο

3

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να μιμηθεί τους Γερμανούς στη δημιουργία ενός ακροατηρίου με σκοπό την διάδοση της ιδεολογίας και προπαγάνδας του. Με την είσοδο των δυνάμεων κατοχής

ο έλεγχος των ραδιοφωνικών σταθμών περνά σε αυτές,¹⁷ μετατρέποντας τις εκπομπές σε προπαγανδιστικές. Εμπόδια στην γερμανική προπαγάνδα υπήρξαν οι εκπομπές του BBC και του ραδιοφώνου του Καΐρου που είχαν αξιοσημείωτο ακροατήριο¹⁸.

Παρουσιάσαμε σε συντομία τον ρόλο του ραδιοφώνου ως μέσω MME και προπαγάνδας κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αναδείξαμε τον ρόλο του στην παρουσίαση των γεγονότων, στην ψυχολογία του πληθυσμού και στην

¹² ο. π. σ. 233-235.

¹³ ο. π. σ.244-247

¹⁴ ο. π. σ. 235-236

¹⁵ ο. π. σ.248

¹⁶ ο. π. σ. 250

¹⁷ Με την δημιουργία της Ανώνυμης Εταιρίας Ραδιοφωνικών Εκπομπών με Πρόεδρο τον γερμανόφιλο Ιωάννη Βουλπιώτη. βλ. Χαιρετάκης Ε (2014), *Η ραδιοφωνία στην Ελλάδα 1930-1950 (Προλεγόμενα)* σ.8, στο https://www.academia.edu/12964440/%CE%97_%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_1930-1950:10/4/2020.

¹⁸ Χαιρετάκης Ε (2014), *Η ραδιοφωνία στην Ελλάδα 1930-1950 (Προλεγόμενα)*, σ. 8 στο https://www.academia.edu/12964440/%CE%97_%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_1930-1950:10/4/2020

διαμόρφωση της ιδεολογίας του, από τα καθεστώτα και τις κυβερνήσεις των χωρών της Ευρώπης.

Από τα παραπάνω προκύπτει το γενικότερο συμπέρασμα ότι το ραδιόφωνο, όπως και τα υπόλοιπα ΜΜΕ, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την εξουσία ανάλογα με τις προτεραιότητες και τις επιδιώξεις της σε κάθε χρονική στιγμή. Το ραδιόφωνο σε μια περίπτωση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ψυχαγωγία και μόρφωση του πληθυσμού και σε μια άλλη ως μέσο επιβολής των θελήσεων και επιδιώξεών της.

Βιβλιογραφία:

- Μπαντιμαρούδης Φ. (2006), Σύντομη ιστορία της επικοινωνίας. Μέσα και πολιτισμός, Επίκεντρο.
- Χαιρετάκης Ε (2014), *Η ραδιοφωνία στην Ελλάδα 1930-1950 (Προλεγόμενα)*, στο <https://www.academia.edu/12964440/%CE%97%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%201930-1950> : 10/4/2020.
- Jeanneney J-N, (2010), *Η ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας*, Παπαδήμα.
- «Σύντομη ιστορία του ραδιοφώνου» στο <http://www.radiofono.gr/history.htm> : 10/4/2020.